

УДК 81'271.1+376.68+371.322

**НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ**

Галина Іванишин

*Івано-Франківський національний медичний університет,
кафедра мовознавства,
вул. Галицька, 2, кімн. 4, 76019 Івано-Франківськ, Україна
тел.: 034 224 87 77
ел. пошта: givanishin@mail.ru*

Описано лінгводидактичну модель навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей вищих навчальних закладів, визначено педагогічні умови її реалізації та охарактеризовано основні компоненти. Здійснено аналіз етапів експериментального навчання, яке відбувалося на основі загальних і спеціальних принципів з урахуванням сучасних підходів.

Ключові слова: лінгводидактична модель, професійно зорієнтоване діалогічне мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей, педагогічні умови.

Сучасні прогресивні тенденції та модернізація в освітній парадигмі зумовлюють посилення уваги до професійної підготовки іноземних громадян, для яких здобуття фахових знань залежить від досконалого володіння мовою спеціальності. Поглиблення лінгводидактичних пошуків з проблем формування в іноземців професійної мовнокомунікативної компетенції цілком відповідає вимогам Закону України „Про вищу освіту”, „Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті”, Концепції мовної освіти та Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Нині проблема оптимізації навчання професійного мовлення іноземних студентів нефілологічних ВНЗ представлена багатьма аспектами: досліджено формування мовленнєвої компетентності майбутніх медиків (Е. Арцишевська, Є. Божович, Е. Бистрота, І. Зимня, М. Кабардов та ін.); визначено якості усного мовлення (Б. Головін, Л. Зоріна, С. Ожегов, В. Хейлік та ін.); обґрунтовано впровадження сучасних підходів до навчання (А. Алексеєнко, М. Бучкова, І. Бім, Т. Денищич, О. Смолкіна та ін.).

У сфері сучасної лінгводидактики активізувалися пошуки вирішення проблем, пов'язаних із навчанням діалогічного мовлення російською й українською мовами іноземних студентів нефілологічних спеціальностей (Л. Васецька, Е. Гейченко, Мохамед Саїд Хізам, Л. Васильєва, О. Іванців, Г. Швець та ін.). Однак, попри широкий спектр питань, проблема навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних ВНЗ у процесі вивчення української мови залишається відкритою, оскільки відсутня чітко структурована методична система, яка ґрунтувалася б на основних положеннях сучасної лінгводидактики і фокусувала увагу методистів, викладачів-практиків на інтеграції професійних та іншомовних комунікативних умінь, урахувала інноваційні педагогічні технології й активні форми навчання.

Мета статті – обґрунтувати модель навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей вищих навчальних закладів та охарактеризувати її основні компоненти.

Виходячи з предмета дослідження, модель, услід за О. Поповою, розуміємо як систему, яка складається із дидактичної основи педагогічної технології і яку використовують у дослідний період навчання. При цьому науковці розглядають модель навчання як найкоротший шлях від початкових умов до кінцевих результатів через комплекс методів і засобів навчання [5].

Пропонуємо опис авторської моделі навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення з увагою на потреби формування фахової комунікативної компетенції іноземних студентів-медиків.

Метою навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення є формування комунікативної компетентності іноземних студентів, що передбачає володіння нормами сучасної української літературної мови, фаховою термінологією, вербальними і невербальними засоби спілкування та культурою професійного мовлення. Професійно зорієнтоване навчання передбачає його діалогічність і спрямування як на зміст навчального матеріалу, так і на діяльність, яка складається з прийомів та операцій, що формують професійні вміння. Результативність навчання залежить від правильного вибору принципів, підходів, методів, прийомів та засобів навчання. Зображення лінгводидактичної моделі подано на рис.1.

У результаті аналізу загальнодидактичних та лінгводидактичних принципів навчання (Г. Балл, Л. Бенедиктова, А. Бердичевський, С. Борзенко, Б. Глухов, Л. Зазуліна, О. Митрофанова, В. Тригубенко, О. Шевнюк) визначено та обґрунтовано систему принципів, які лягли в основу експериментальної моделі: *загальних* – науковості, системності й послідовності, наступності й перспективності, доступності, зв'язку теорії з практикою, активності та самостійності, гуманності й людиноцентризму, культуровідповідності; *спеціальних* – діалогізації навчального процесу, фахоцентризму, ситуативності, професійно-комунікативного спрямування, доміантної ролі вправ, навчання в „діалозі культур”.

Через дотримання цих принципів було визначено педагогічні умови навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів, від яких залежить ступінь успішності реалізації пропонованої системи роботи. За визначенням Н. Костриці, „педагогічні умови – це створені зусиллями колективу умови для поліпшення навчального процесу, це система органічно пов'язаних між собою психічних та практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретних педагогічних завдань навчання” [4: 41]. З-поміж них: комунікативно-мовленнєве спрямування навчання української мови як іноземної; позитивна мотивація комунікативно-мовленнєвої діяльності іноземних студентів; інформаційно-методичний супровід навчання професійно зорієнтованого українського діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей.

На основі першої педагогічної умови комунікативно-мовленнєвого спрямування базуються всі етапи організації навчання української мови як іноземної. Зміст навчального матеріалу, відбір засобів та форм навчання забезпечували рівень комунікативно-мовленнєвої достатності, можливості участі студентів у реальній комунікації.

Під час вибору мовленнєвого матеріалу за умови його комунікативно-мовленнєвого спрямування оцінювалося кожне висловлювання з погляду реальності його функціонування в актах усного спілкування та використання лексико-

граматичних структур як „готових” мовних знаків. Усі мовленнєві дії мали комунікативний характер, при цьому мовленнєве тренування для розвитку навичок спілкування не виключалося із навчального процесу, а лише займало у ньому підпорядковане місце, створюючи „навчковий фундамент” для формування мовленнєвих умінь.

Навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення передбачало найширше використання таких видів навчальної діяльності, які максимально активізують діяльність студентів, сприяють їхньому творчому самовираженню (рольові ігри, дискусії, презентації, „мозкові штурми”, проектна робота тощо).

Реалізація другої педагогічної умови – створення позитивної мотивації комунікативно-мовленнєвої діяльності іноземних студентів українською мовою – найважливіша умова формування іншомовної професійної комунікації студентів. В її основі лежить усвідомлення індивідом корисності й необхідності своїх дій, спрямованих на досягнення конкретної мети – практичне оволодіння професійним аспектом іншомовної комунікації. Основними завданнями викладача української мови як іноземної було створення у студентів мотивів для навчання, тобто інтересів, стимулів та потреб, які мали безпосередній вплив на механізми породження мовлення українською мовою.

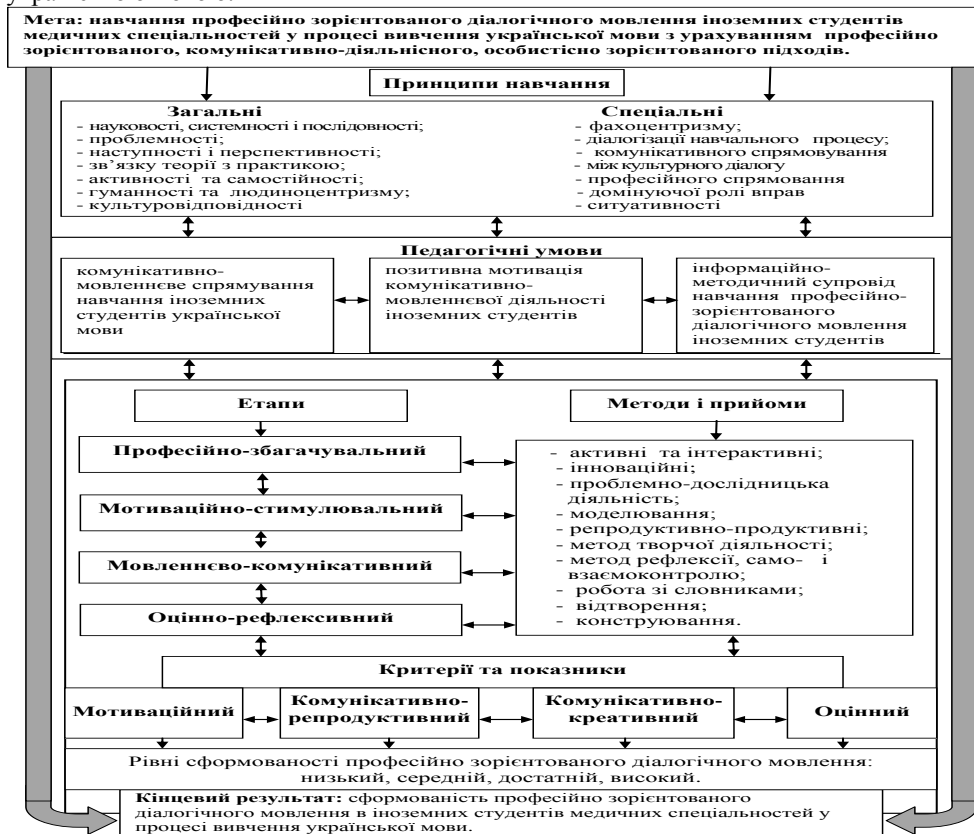

Рис. 1. Лінгводидактична модель навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей ВНЗ.

Як свідчать наукові джерела, виховання інтересу до навчання відбувається через формування зацікавлення до отримання знань крізь призму позитивного ставлення до предмета. Услід за методистами, інтерес кваліфікуємо як таке ставлення іноземних студентів до навчання, за якого виникає свідоме прагнення, бажання свідомо сприймати і пізнавати вивчене, що виражається в активному сприйнятті отриманих знань [2]. Виховання схильності до майбутньої діяльності, формування професійних здібностей та професійного інтересу здійснювалися через пізнавальну активну діяльність, яка для студентів-іноземців базується на знаннях української мови та мовлення.

Урахування мотивації й емоційних явищ у навчанні студентів професійного мовлення засобами української мови сприяло формуванню досконалої особистості, здатної до продуктивної професійної і наукової творчості. Розвиток мотивації відбувався у двох аспектах:

1. Стимулювання навчання студентів до іншомовної діяльності в межах ситуацій професійного спілкування, що дало змогу активізувати їхню інтелектуальну діяльність та створити позитивний психологічний клімат під час навчання.

2. Керування іншомовною мовленнєвою діяльністю студентів на основі моделювання ситуацій професійного спілкування.

Важливою педагогічною умовою ефективного навчання іноземних студентів-медиків професійно зорієнтованого діалогічного мовлення стала наявність інформаційно-методичного супроводу, який забезпечують навчальні плани і програми, методичні рекомендації до них, наукові посібники, інформаційно-довідкові та інші навчально-методичні матеріали, комплекс різних форм навчальних занять, технічні засоби навчання, дидактичні матеріали до них. Вони не лише сприяли ефективному засвоєнню інформації, але й посилювали її достовірність, науковість, сприяли розвитку мислення, активізували аналітичну діяльність тих, хто навчається. Такий підхід до організації навчального процесу підвищив уміння викладача визначати освітні потреби, рівень готовності тих, хто навчається, цілі та стратегії навчання конкретних слухачів; відбирати та структурувати навчальний матеріал, джерела, засоби, форми і методи навчання; створювати навчальні плани і програми; організувати діяльність усіх учасників процесу навчання.

Ефективність навчання української мови як іноземної у нефілологічному ВНЗ залежала від вибору методів та прийомів, підходів, застосування оптимальних педагогічних технологій. У ході створення експериментальної моделі навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів ми намагалися використати сукупність дієвих методів, а саме: традиційні (пізнавальні (когнітивні), що базуються на взаємозв'язку різних видів мовленнєвої діяльності) та інноваційні (активні, інтерактивні, аудіолінгвальні / аудіовізуальні, комунікативні, творчі), організаційні тощо.

Методика навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей охоплювала етапи: *підготовчий, професійно-збагачувальний, мотиваційно-стимулювальний, комунікативно-мовленнєвий, оцінно-рефлексивний*.

Навчанням передував **підготовчий етап**, метою якого був добір актуальних тем, типових комунікативних ситуацій, визначення соціально-комунікативних ролей учасників спілкування; укладання тематичних словників професійної лексики та підготовка іноземних студентів до дослідного навчання.

На основі аналізу професійного мовлення медичних працівників було виділено основні теми та відповідні до них типові комунікативні ситуації, що забезпечили залучення студентів до професійно зорієнтованої діалогової комунікації – спілкування в системах: 1) лікар – пацієнт; 2) лікар – лікар – колега; 3) лікар – медперсонал; 4) лікар – родичі пацієнта.

Найбільш актуальними для професійної діяльності майбутнього медичного працівника визначено теми: „Стационар”, „Поліклініка”, „Спостереження за перебігом лікування”, „Лікування хворих”, „Догляд за хворими”, „Захворювання органів і систем”, „Профілактика та лікування дитячих захворювань” тощо. Було змодельовано типові комунікативні ситуації та функційні типи діалогічного мовлення.

На цьому етапі було розроблено та впроваджено в навчальний процес спецкурс „Основи медичної термінології”, головна мета якого – збагачення словникового запасу іноземних студентів медичною термінологією та вдосконалення рівня володіння фаховою лексикою української мови. Зміст спецкурсу – склад та семантика медичної лексики, граматичні та словотвірні особливості медичних термінів, орфоепічні норми; сертифікація та нормалізація української термінології медичної сфери; фахові словники.

Збагачення словникового запасу професійними термінами планувалося здійснювати на основі використання „Українсько-англійсько-арабського тлумачного словника медичних термінів” (надалі – словника), укладеного на основі міжпредметних зв'язків з урахуванням аксіологічних, професійних, когнітивних та комунікативних потреб іноземних студентів і лікарів-практиків [3]. Завдання словника – дати пояснення основних медичних термінів українською мовою та запропонувати їх переклад англійською й арабською мовами, продемонструвати функціонування найуживаніших словосполучень практичної медицини.

До словникової частини увійшли професійно зорієнтовані слова і словосполучення: різноманітні за структурою мовні засоби, необхідні у будь-якій професійній мовленнєвій ситуації. Наприклад, медико-клінічні терміни включили тематичні групи, як-от: лікувально-профілактичний заклад, загальне обстеження хворого, лабораторно-діагностичні дослідження, лікування хворих, загальний догляд за хворими, основні захворювання тощо.

Важливість знакового боку словника визначена дидактичними принципами наочності й ілюстративності: у додатках використано кольорові ілюстрації, таблиці. Презентація реєстрових слів найуживанішими словосполученнями покликана допомогти іноземцям зрозуміти контекст терміновживання, підвищити культуру писемного й усного професійного мовлення.

Метою першого – професійно-збагачувального – етапу було поповнення словникового запасу студентів професійною лексикою. Змістовий аспект включав презентацію та семантизацію терміноодиниць медико-клінічної галузі в межах окреслених тем і ситуацій. Основними прийомами семантизації були: пояснення значень слів через опис, тлумачення, добір синонімів та антонімів, вказівка на словотвірну цінність слова чи його внутрішню форму; використання контексту, перекладу або ілюстративного речення, наочної семантизації, комплексного коментаря тощо.

Збагачення словника відбувалося завдяки прослуховуванню фонограм, перегляду відеофрагментів, роботі з дидактичними та довідковими матеріалами тощо. Проводилася робота, спрямована на активізацію в студентів попередніх знань термінологічної лексики з основних медичних дисциплін (анатомії, фізіології, медичної

біології, латинської мови, пропедевтики внутрішніх захворювань, гігієни тощо). Усвідомлення і запам'ятовування студентами лексичних одиниць на основі засвоєння тематично-функціональних груп сприяло виробленню вміння правильно вживати слова відповідно до ситуації спілкування. Активізація словникового запасу передбачала створення системи вправ на вдосконалення лексичної компетенції, при цьому навчання здійснювалося на рівні слова, словосполучення, речення, надфразної єдності. Кінцевим результатом роботи на цьому етапі стало збагачення словникового запасу студентів медичною лексикою.

Метою другого – мотиваційно-стимулювального – етапу було формування в іноземних студентів позитивної мотивації до вивчення української мови. Основні завдання цього етапу – створення пізнавального інтересу, усвідомлення необхідності й активної участі в процесі комунікації. Змістовий аспект роботи передбачав активізацію мовленнєвої діяльності шляхом використання малюнків, тематичних словників, ілюстрацій, відео- та аудіоматеріалів тощо.

Під час експериментального навчання було запропоновано групи умовно-комунікативних і комунікативних вправ, до яких увійшли як рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, так і вправи творчого характеру, що сприяли активній самостійній мовленнєвій діяльності. На цьому етапі провідна роль належала викладачеві, завданням якого було створити таке навчально-виховне середовище, яке б здійснювало ефективний вплив на засвоєння українського професійного мовлення іноземними студентами та стимулювало їх до іншомовної комунікативної діяльності.

Оволодіння навичками професійно зорієнтованого діалогічного мовлення відбувалося на основі моделювання професійно-комунікативної поведінки в типових ситуаціях професійно-комунікативної діяльності. Навчальні ситуації створювалися на основі професійно зорієнтованого, комунікативно-діяльнісного, особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів. Використання колективно-групових форм організації навчання, навчальні екскурсії тощо передбачали занурення студентів в активну мовленнєву діяльність. Кінцевим результатом роботи на цьому етапі було створення самостійних висловлювань у процесі професійно зорієнтованого спілкування.

На третьому – комунікативно-мовленнєвому – етапі реалізовувалася основна навчальна мета – оволодіння іноземними студентами професійно зорієнтованим діалогічним мовленням різних функціональних типів. Провідними методами цього етапу були: моделювання, професійно зорієнтовані рольові та ділові ігри, проблемний, кейс-метод, проблемно-пошуковий (бесіди, дискусії), „мозковий штурм”, системи комунікативних вправ. Розроблена методика здійснювалася з урахуванням основ професійно-мовленнєвої культури, забезпечення єдності психолінгвістичного, професійного, духовного, соціокультурного та міжкультурного аспектів розвитку професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів.

Кінцевим результатом цього етапу стали сформовані в студентів-іноземців уміння й навички самостійно створювати діалоги (полілоги) різних функціональних типів, регулювати комунікативну поведінку, творчо самореалізовуватися під час професійно зорієнтованого діалогового спілкування.

Останній – оцінно-рефлексивний – етап був спрямований на організацію самоконтролю студентами власної усномовленнєвої діяльності. Мета цього етапу – стимулювання оцінно-контрольних дій у процесі навчально-мовленнєвої діяльності. Змістовий аспект включав роботу з таблицями само- та взаємооцінок, здійснення контролю власного мовлення та мовлення своїх колег на основі зіставлення виконаних

завдань за взірцями, виправлення помилок. Кінцевим результатом цього етапу було оволодіння студентами професійно зорієнтованим діалогічним мовленням, уміннями контролювати, удосконалювати власне мовлення та правильно оцінювати мовленнєву діяльність як свою, так і своїх колег.

Критеріями рівнів (низького, середнього, достатнього та високого) сформованості професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей визначено: 1) *мотиваційний критерій* (показники: наявність інтересу до вивчення української мови; бажання спілкуватися українською мовою на професійні теми; емоційне тло спілкування); 2) *комунікативно-репродуктивний критерій* (показники: знання етикетних формул діалогу української мови; розуміння комунікативних намірів співрозмовника; вміння формулювати запитання та відповідати на запитання співрозмовника українською мовою; вміння будувати функціональні типи професійного діалогу українською мовою); 3) *комунікативно-креативний критерій* (показники: ініціативність професійного спілкування українською мовою; творче мовленнєве самовираження партнерів по спілкуванню; уміння самостійно будувати і вести діалог на професійні теми); 4) *оцінний критерій* (показники: уміння адекватно оцінювати і контролювати українське діалогічне мовлення своїх колег (взаємооцінка, взаємоконтроль); уміння адекватно оцінювати і контролювати власне українське діалогічне мовлення (самооцінка, самоконтроль).

Таким чином, навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей вищих навчальних закладів можна подати у вигляді лінгводидактичної моделі, створеної на основі сучасних вимог до професійної підготовки, яка відображає мету і зміст освіти, окреслює педагогічні умови процесу формування та кінцевий результат – сформованість професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземного медичного працівника.

Перспективним є аналіз результатів формувального етапу наукового експерименту з проблеми навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей ВНЗ України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьєва Л. В. Моделювання змісту навчання професійно-педагогічного діалогу та його реалізація на початковому ступені навчання у мовному вузі / Л. В. Ананьєва // Іноземні мови. – 2000. – № 4. – С. 22–26.
2. Дроздова І. П. Провідні принципи професійного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей засобами української мови / І. П. Дроздова // Міжпредметні зв'язки : Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – Х. : Константа, 2009. – Вип. 15. – С. 56–62.
3. Голод Р. Б. Українсько-англійсько-арабський тлумачний словник медичних термінів / Р. Б. Голод, Г. Я. Іванишин, С. В. Личук, З. І. Дрогомирецька, Джода Омоджовк Бачай. – Івано-Франківськ, 2013. – 492 с.
4. Костриця Н. М. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України : дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія і методика викладання української мови” / Н. М. Костриця ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 16 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок : Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 192 с.
6. Попова О. В. Модель навчання майбутніх перекладачів декодування інтонації гендерно-маркованого англійського мовлення / О. В. Попова // Наука і освіта. – 2010. – № 7 / LXXXXIV. – С. 210–214.

*Стаття надійшла до редакції 03.03.2014
доопрацьована 15.03.2014
прийнята до друку 22.03.2014*

**TEACHING OF PROFESSIONALLY ORIENTED DIALOGUE SPEECH
OF FOREIGN STUDENTS AT MEDICAL UNIVERSITIES:
LINGVODIDACTIC MODEL**

Galina Ivanishin

*Ivano-Frankivsk National Medical University,
Department of Linguistics,
2 Halytska Str., room 4, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
phone: 034 224 87 77
e-mail: Givanishin@mail.ru*

The lingvodidactic model of teaching of foreign students of professionally oriented dialogue speech at medical universities is described. Pedagogical conditions are distinguished and the stages of experiential learning which are based on general and special principles are analysed.

Key words: lingvodidactic model, professionally oriented dialogue speech of foreign students medical specialities, pedagogical conditions.

**ОБУЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ
ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ:
ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ**

Галина Иванишин

*Ивано-Франковский медицинский университет,
кафедра языкознания,
ул. Галицкая, комн. 4, 76019 Ивано-Франковск, Украина
тел.: 034 224 87 77
эл. почта: givanishin@mail.ru*

Описана лингводидактическая модель обучения профессионально ориентированной диалогической речи иностранных студентов медицинских специальностей высших учебных заведений в процессе изучения украинского языка, определены педагогические условия и реализации и охарактеризованы основные компоненты. Проведен анализ этапов экспериментального обучения, которое происходило на основе общих и специальных принципов с учётом современных подходов.

Ключевые слова: лингводидактическая модель, профессионально ориентированная диалогическая речь иностранных студентов медицинских специальностей.